

A jövő DSM-e és a fiatalok elkövetők beszámíthatóságának újragondolása – fejlődépszichopatológiai és forenzikus implikációk

The Future of the DSM and a Reassessment of the Accountability of Juvenile Offenders – Implications for Developmental Psychopathology and Forensic Psychology

Sófi Gyula

Dr., gyermek- és ifjúsági pszichiáter
Nemzeti Községi Egység,
Rendészettudományi Doktori Iskola,
European Association for Forensic
Child and Adolescent Psychiatry and
Psychology,
Kertváros Pszichológiai Rendelő
rendelo@drsofigyula.hu

Törő Krisztina

Dr., PhD, egyetemi docens
Nemzeti Községi Egység,
Rendészettudományi Doktori Iskola
torokrist1@gmail.com

Blaskó Béla

Prof. Dr., egyetemi tanár
Debreceni Egyetem,
Nemzeti Községi Egység,
Rendészettudományi Kar,
Rendészettudományi Doktori Iskola,
Állam- és Jogtudományi Kar
blasko.bela@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a fiatalok bűnelkövetők beszámíthatóságának forenzikus értékelését miként érintheti a DSM-diagnosztika várható szemléleti elmozdulása a mereven kategóriális megközelítéstől a fejlődési, dimenzionális és transzdiagnosztikus értelmezési keretek felé. A vizsgálat középpontjában az a kérdés áll, hogy a gyermek- és serdülőkorú pszichés működés komplexitása mennyiben ragadható meg a jelenlegi diagnosztikai kategóriák alapján, illetve milyen többletet nyújthat a szabályozási kapacitás, a fejlődési vulnerabilitás és a kontextusfüggő működés forenzikus elemzése.

Módszertan: A tanulmány elméleti, forenzikus pszichiátriai és fejlődépszichopatológiai megközelítésben elemzi a beszámíthatóság értékelésének dogmatikai és szakértői dilemmáit. A szerzők a DSM kategóriális rendszerének korlátait a dimenzionális és transzdiagnosztikus modellek, valamint a fejlődési sérülékenységget hangsúlyozó kutatási eredmények tükrében vizsgálják. Az elemzés

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás ideje: 2026. 02. 11. Átdolgozás: 2026. 05. 25. Elfogadás: 2026. 05. 27.

külön figyelmet fordít a belátási képesség, az önkontroll, az érzelemszabályozás, a stresszterhelés és a kumulatív fejlődési kockázatok forenzikus jelentőségére. **Megállapítások:** A tanulmány megállapítja, hogy a fiatalkorúak beszámíthatóságának bináris, teljes beszámíthatóságra vagy annak kizárására épülő modellje korlátozottan képes visszaadni a serdülőkori pszichés működés fokozati, helyzetfüggő és fejlődésileg változó sajátosságait. A kategoriális diagnózis önmagában nem feltétlenül ad kellően árnyalt választ arra, hogy az adott fiatalkorú az elkövetés időpontjában milyen mértékben volt képes magatartása következményeinek felismerésére és kontrollálására. A szabályozási kapacitás, a kumulatív fejlődési vulnerabilitás és a stresszfüggő működés vizsgálata ezért pontosabb szakértői értékelést tehet lehetővé. A veszélyesség, a prognózis és a recidívakockázat megítélése szintén dinamikus, fejlődési és preventív szemléletet igényel.

Érték: A tanulmány értéke abban áll, hogy a fiatalkorúak beszámíthatóságának kérdését a DSM lehetséges szemléleti átalakulásának összefüggésében, a jogi felelősség és a klinikai megalapozottság közötti kapcsolat újragondolásával vizsgálja. A szerzők emellett érvelnek, hogy a fejlődési, dimenzionális és transzdiagnosztikus megközelítések nem a jogi felelősség relativizálását szolgálják, hanem a szakértői vélemények pontosabb, differenciáltabb és megelőzési szempontból is hasznosabb alkalmazását támogatják. Ez a szemlélet hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatalkorú elkövetők megítélése egyszerre maradjon jogilag megalapozott, klinikailag érzékeny és kriminálpreventív szempontból releváns.

Kulcsszavak: fiatalkorú elkövető, beszámíthatóság, fejlődépszichopatológia, DSM

Abstract

Aim: The purpose of this study is to examine how the forensic assessment of criminal responsibility among juvenile offenders may be affected by the anticipated conceptual shift in DSM-based diagnostics from a predominantly categorical approach toward developmental, dimensional and transdiagnostic frameworks. The study focuses on whether the complexity of child and adolescent psychological functioning can be adequately captured through current diagnostic categories, and what additional analytical value may be offered by the concepts of regulatory capacity, developmental vulnerability and context-dependent functioning.

Methodology: The study adopts a theoretical, forensic psychiatric and developmental psychopathological approach to analyse the doctrinal and expert-assessment dilemmas surrounding criminal responsibility. The authors examine

the limitations of the DSM's categorical system in light of dimensional and transdiagnostic models, as well as research findings that emphasise developmental vulnerability. Particular attention is given to the forensic relevance of insight, self-control, emotion regulation, stress exposure and cumulative developmental risks.

Findings: The study finds that the binary model of juvenile criminal responsibility, based on either full responsibility or its exclusion, is only partially capable of reflecting the gradual, situational and developmentally dynamic nature of adolescent psychological functioning. A categorical diagnosis alone does not necessarily provide a sufficiently nuanced basis for determining the extent to which a juvenile offender, at the time of the offence, was capable of understanding the consequences of his or her conduct and controlling that conduct accordingly. The assessment of regulatory capacity, cumulative developmental vulnerability and stress-dependent functioning may therefore allow for a more precise expert evaluation. The assessment of dangerousness, prognosis and recidivism risk likewise requires a dynamic, developmental and preventive perspective.

Value: The value of the study lies in its examination of juvenile criminal responsibility in the context of the possible conceptual transformation of DSM-based diagnostics, while reconsidering the relationship between legal accountability and clinical validity. The authors argue that developmental, dimensional and transdiagnostic approaches do not serve to relativise legal responsibility; rather, they support a more precise, differentiated and prevention-oriented use of forensic expert opinions. This perspective may contribute to an assessment of juvenile offenders that remains legally grounded, clinically sensitive and relevant from the standpoint of crime prevention.

Keywords: juvenile offenders, criminal responsibility, developmental psychopathology, DSM

Bevezetés

A fiatalok bűnelkövetők pszichiátriai megítélése az igazságügyi gyakorlat egyik legösszetettebb és legnagyobb felelősséggel járó területe. A beszámíthatóság kérdése gyermek- és serdülőkorban nem csupán jogi kategória, hanem komplex fejlődépszichopatológiai probléma, amelynek megítélése során a biológiai érés, a pszichés szabályozási kapacitás, a környezeti hatások és a korábbi traumatikus tapasztalatok egyaránt meghatározó szerepet játszanak (Scott, Duell, & Steinberg, 2018; Monahan, Steinberg, & Piquero, 2015).

A jelenlegi igazságügyi szakértői gyakorlat döntően kategoriális diagnosztikai gondolkodásra épül, amely a pszichiátriai zavarok jelenlétét vagy hiányát gyakran bináris módon értelmezi. Ez a szemlélet azonban egyre nehezebben tartható fenn a fejlődépszichopatológiai kutatások fényében, különösen a komplexen terhelt fiatalokorú elkövetők esetében (Casey et al., 2022).

A DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – Mentális zavarok diagnosztikai és statisztikai kézikönyve) jövőbeli irányai – amelyek a diagnosztikai rendszer tudományos megalapozottságának erősítését, dimenzionális és fejlődési szemléletének elmélyítését célozzák – lehetőséget teremtenek a beszámíthatóság forenzikus újragondolására. Jelen tanulmány célja annak bemutatása, hogy e szemléletváltás miként befolyásolhatja a fiatalokorú elkövetők igazságügyi pszichiátriai megítélését, és milyen gyakorlati következményekkel járhat a szakértői döntéshozatalban.

A DSM fejlődése és a paradigmaváltás iránya

A DSM mint konszenzusos diagnosztikai rendszer

A DSM kialakulása és fejlődése szorosan összefonódik a modern pszichiátria intézményesülésével. A DSM alapvető funkciója kezdettől fogva az volt, hogy közös nyelvet biztosítson a klinikai gyakorlat, a kutatás és az egészségügyi-igazgatási rendszerek számára. E cél érdekében a diagnosztikai kategóriák nem kizárólag empirikus bizonyítékokra, hanem szakmai konszenzusra épültek.

Ez a konszenzusos jelleg különösen fontos volt a jogi és igazságügyi alkalmazhatóság szempontjából, mivel a DSM diagnózisai egységes referenciapontot kínáltak a szakértői vélemények és a jogalkalmazás számára. Ugyanakkor a diagnosztikai stabilitás szükségszerűen a klinikai komplexitás részleges hátterbe szorulásával járt, különösen olyan populációk esetében, ahol a pszichés működés dinamikus és fejlődési jellegű.

A DSM-5 korlátai forenzikus szempontból

A DSM-5 jelentős előrelépést jelentett a korábbi verziókhöz képest, különösen a spektrumszemlélet és bizonyos dimenzionális elemek megjelenése révén. Forenzikus gyermekpszichiátriai szempontból azonban több strukturális korlát is azonosítható.

Elsőként említhető a kategoriális dominancia fennmaradása. Bár a DSM-5 elismeri a tüneti kontinuumok létét, a diagnosztikai döntéshozatal továbbra is bináris logikára épül: egy kritériumrendszer teljesül vagy nem teljesül. Ez a megközelítés

jogi kontextusban érthető módon vonzó, ugyanakkor gyermek- és serdülőkorban gyakran nem tükrözi adekvátan a pszichés működés tényleges állapotát.

Másodsorban a DSM-5 korlátozott fejlődési érzékenysége emelhető ki. Bár külön fejezet foglalkozik a neurodevelopmentális (idegrendszeri fejlődési) zavarokkal, a diagnosztikai struktúra egészét nem hatja át következetesen a fejlődési perspektíva. Ennek következtében a tünetek időbeli alakulása és a pszichés szabályozási kapacitás éretlensége gyakran háttérbe szorul a forenzikus értelmezésekben.

Harmadsorban a DSM-5 korlátozottan kezeli a transzdiagnosztikus tényezőket, különösen a traumát, a stresszérzékenységet és a szerhasználat komplex hatásait. Ezek a tényezők a fiatalok körében kiemelt jelentőségűek, mégis gyakran csak komorbiditásként jelennek meg, nem pedig a pszichés működés szervező mechanizmusaként.

Diagnostic and Scientific Manual – mit jelent ez valójában?

A DSM jövőjéről szóló szakmai diskurzusban egyre hangsúlyosabban jelenik meg a kézikönyv címének tervezett módosítása: Diagnostic and Scientific Manual of Mental Disorders. Ez a változtatás nem pusztán terminológiai finomítás, hanem tudományfilozófiai állásfoglalás.

A „scientific” kifejezés beemelése azt jelzi, hogy a DSM nem kizárólag leíró és statisztikai eszközként kíván működni, hanem olyan dinamikus, tudományvezérelt keretrendszerként, amely nyitott az empirikus eredmények folyamatos integrálására, különös tekintettel a fejlődési idegtudomány és a pszichoszociális kutatások eredményeire. Ez különösen fontos a fejlődépszichopatológia, a neurobiológia és a pszichoszociális kutatások gyorsan bővülő eredményeinek fényében (Casey et al., 2022; Maslowsky, Buss, & Wray-Lake, 2024).

Forenzikus szempontból ez a szemléletváltás azt üzeni, hogy a diagnózis nem végállapot, hanem pillanatfelvétel egy változó pszichés működésről. A hangsúly a merev kategóriákról a mögöttes mechanizmusokra, funkcionális kapacitásokra és fejlődési folyamatokra helyeződik át.

Dimenzionális, fejlődési és transzdiagnosztikus fordulat

A DSM jövőbeli irányainak egyik központi eleme a dimenzionális szemlélet erősödése. Ez azt jelenti, hogy a pszichés tünetek nem kizárólag jelenlétük vagy hiányuk alapján értelmezhetők, hanem súlyosságuk, perzisztenciájuk és funkcionális következményeik mentén. Fiatalkorban ez különösen releváns, ahol a tünetek intenzitása és jelentése gyorsan változhat.

Ezzel párhuzamosan a fejlődési perspektíva hangsúlyosabbá válik. A pszichopatológia nem elszigetelt epizódok sorozataként, hanem életúton átívelő folyamatként jelenik meg, amelyet korai kockázatok, védőfaktorok és kritikus fejlődési átmenetek alakítanak (Bethlehem et al., 2022). A beszámíthatóság, a veszélyesség és a prognózis forenzikus értelmezése ebben a keretben szükségszerűen dinamikussá válik.

Végül a transzdiagnosztikus megközelítés előtérbe kerülése alapvetően érinti a forenzikus gyermekpszichiátriát. A trauma, az érzelmszabályozási zavarok, az impulzivitás és a szerhasználat olyan közös mechanizmusokként jelennek meg, amelyek több diagnosztikai kategórián átnyúlva szervezik a viselkedést. Ez a szemlélet lehetőséget teremt arra, hogy az elkövetői magatartást ne elszigetelt kórkepekhez, hanem komplex működési mintázatokhoz kapcsoljuk.

A DSM fejlődése és a paradigmaváltás iránya egyértelművé teszi, hogy a klasszikus, kategoriális beszámíthatósági modell gyermek- és serdülőkorban egyre nehezebben tartható fenn. A következő fejezet e felismerésre építve vizsgálja meg a beszámíthatóság klasszikus és modern értelmezését, különös tekintettel a szabályozási kapacitás, az életkori érettség és a kontextuális hatások szerepére.

A beszámíthatóság klasszikus és modern értelmezése fiatalkorban

A bináris beszámíthatósági modell korlátai

A büntetőeljáráásban alkalmazott beszámíthatósági szemlélet hagyományosan bináris logikára épül: a vizsgált személy a cselekmény elkövetésekor vagy rendelkezett, vagy nem rendelkezett a cselekmény következményeinek felismeréséhez és az ennek megfelelő magatartás tanúsításához szükséges belátási képességgel. Ez a megközelítés a jogbiztonság szempontjából érthető és szükségszerű egyszerűsítést jelent, ugyanakkor gyermek- és serdülőkorban egyre nyilvánvalóbbá válnak annak korlátai.

A klasszikus modell implicit módon feltételezi, hogy a belátási képesség egy viszonylag stabil, személyhez kötött tulajdonság, amely a vizsgálat időpontjában megbízhatóan rekonstruálható és egyértelműen minősíthető. A fejlődépszichopatológiai kutatások azonban azt mutatják, hogy fiatalkorban a pszichés működés szerveződése nem statikus állapot, hanem dinamikusan változó folyamat, amelynek forenzikus relevanciáját a nemzetközi szakirodalom egyre hangsúlyosabban emeli ki (Monahan, Steinberg, & Piquero, 2015; Scott, Duell, & Steinberg, 2018).

Ez a diszkrepancia különösen markánsan jelenik meg azoknál a fiataloknál, akiknél externalizáló zavarok, szerhasználat és traumatikus

életesemények halmozódása figyelhető meg. E populációban a beszámíthatóság bináris értelmezése gyakran nem képes adekvát módon megragadni a pszichés működés tényleges komplexitását, ami torz következtetésekhez vezethet a felelősség megítélésében.

Életkor és neuropszichés érettség disszociációja

A büntetőjogi szabályozás szükségszerűen életkori határokhoz köti a felelősségre vonhatóságot, ugyanakkor a klinikai tapasztalat és az empirikus adatok egyaránt azt jelzik, hogy a kronológiai életkor és a neuropszichés érettség között jelentős eltérés állhat fenn. Serdülőkorban az idegrendszeri érés – különösen a végrehajtó funkciókért, impulzuskontrollért és érzelmszabályozásért felelős frontális hálózatok fejlődése – elhúzódó folyamat, amely gyakran a jogilag releváns életkori küszöbök után válik stabilabbá. Ezt az eltérést számos jogpolitikai és kriminológiai elemzés is alátámasztja, amelyek a fiataalkori felelősség kiterjesztésének vagy újragondolásának szükségességét hangsúlyozzák (Düinkel et al., 2020; Casey et al., 2022).

A forenzikus gyermekpszichiátriai gyakorlatban különösen problematikus, amikor az életkor mint jogi kategória implicit módon azonosul a pszichés érettséggel. A súlyos externalizáló pszichopatológiával és szerhasználattal jellemezhető serdülők körében végzett hazai empirikus vizsgálatok azt mutatják, hogy a klinikai instabilitás és az érzelmi és viselkedéses szabályozási zavarok az életkor előrehaladtával nem csökkennek szükségszerűen, sőt bizonyos esetekben fokozódhatnak (Sófi, 2026).

Ez a jelenség arra utal, hogy a beszámíthatóság megítélésében az életkor önmagában nem tekinthető megbízható proxyváltozónak a belátási és szabályozási kapacitások értékelésére. A kronológiai életkor és a pszichés érettség szétválasztása ezért nem elméleti finomság, hanem a szakértői munka egyik kulcskérdése.

A szabályozási kapacitás mint központi forenzikus fogalom

A modern fejlődépszichopatológiai megközelítések egyre inkább a szabályozási kapacitást helyezik a klinikai és forenzikus értelmezések középpontjába. A szabályozási kapacitás alatt azon komplex pszichés funkciók összességét értjük, amelyek lehetővé teszik az impulzusok gátlását, az érzelmi állapotok modulálását, a következmények előrelátását és a helyzethez adekvát viselkedés kiválasztását.

Fiataalkorú elkövetők esetében e kapacitás gyakran többszörösen sérült. A neurodevelopmentális eltérések, a korai traumák és a szerhasználat egyaránt negatív

hatást gyakorolnak az önszabályozási rendszerekre, ami a viselkedés dezorganizálódásához vezethet. Fontos hangsúlyozni, hogy ez a sérülés nem feltétlenül jelent teljes belátásvesztést, ugyanakkor jelentősen beszűkítheti a helyzetek adekvát mérlegelésének és a viselkedés kontrolljának lehetőségét.

A szabályozási kapacitás fogalmának beemelése a beszámíthatóság értelmezésébe lehetőséget teremt arra, hogy a szakértői vélemény túllépjen a pusztán diagnosztikus kategóriákon, és a pszichés működés tényleges, funkcionális szintjét ragadja meg. Ez nem a jogi döntéshozatal átvételét jelenti, hanem annak megalapozását pontosabb, klinikailag releváns információkkal (Schleim, 2020).

Stressz- és kontextusfüggő működés fiatalkorban

A fiatalkori pszichés működés egyik legfontosabb sajátossága a fokozott stressz- és kontextusérzékenység. A serdülők érzelmi és viselkedési reakciói jelentős mértékben függenek az aktuális környezeti ingerektől, interperszonális helyzetektől és pszichoszociális stresszoroktól. Krízishelyzetekben – különösen hatósági intézkedés, kortárs csoportos nyomás vagy szerhasználat mellett – a szabályozási kapacitás átmenetileg tovább csökkenhet.

A korábbi hazai igazságügyi szakértői tapasztalatok és esettanulmányok rámutattak arra, hogy a büntetőeljárás kontextusa önmagában is traumatizáló és destabilizáló hatású lehet, különösen sérülékeny fiatalkorúak esetében (Sófi, Törő & Csikós, 2023). Ez a körülmény tovább nehezíti a cselekménykori pszichés állapot retrospektív megítélését, és fokozza annak kockázatát, hogy a beszámíthatóságot statikus, a kontextustól elvonatkoztatott kategóriaként értelmezzük.

A stressz- és kontextusfüggő működés felismerése nem relativizálja a felelősséget, hanem pontosabbá teszi annak szakértői értelmezését. A fiatalkorú elkövetők esetében a beszámíthatóság így nem abszolút, hanem feltételes és dinamikus jelenséggént ragadható meg, amelynek megítélése csak a fejlődési, pszichopatológiai és környezeti tényezők együttes figyelembevételével lehet megalapozott.

Kumulatív fejlődési vulnerabilitás és forenzikus relevancia

A kumulatív vulnerabilitás fogalma a fejlődépszichopatológiában

A fejlődépszichopatológiai szemlélet egyik alapvető felismerése, hogy a pszichés zavarok és a problémás viselkedésformák ritkán vezethetők vissza egyetlen, izolált okra. Ehelyett a pszichopatológiai tünetképződés gyakran kumulatív fejlődési vulnerabilitás eredménye, amelyben biológiai, pszichológiai és szociális kockázati tényezők időben egymásra rakódva fejtik ki hatásukat.

Fiatalkorban e vulnerabilitás tipikusan több szinten jelenik meg: neurodevelopmentális eltérések, korai kötődési zavarok, traumatikus életesemények, családi diszfunkciók, valamint kortárs és társadalmi rizikófaktorok egyaránt hozzájárulhatnak a pszichés működés instabilitásához. E tényezők nem pusztán összeadódnak, hanem kölcsönösen erősítik egymás hatását, fokozva az érzelmi és viselkedési szabályozás sérülékenységet, amint azt a fejlődési idegtudományi és traumaalapú modellek egyaránt alátámasztják (Evans-Chase, 2014; Williams, 2020).

Ez a kumulatív modell élesen szemben áll azzal a forenzikus megközelítéssel, amely az elkövetett cselekményt elsősorban aktuális döntésként, a személyiség „pillanatnyi” megnyilvánulásaként értelmezi. A fejlődési perspektíva ezzel szemben a cselekményt egy hosszabb, gyakran már gyermekkorban induló sérülési folyamat egyik állomásaként értelmezi.

Empirikus tanulságok a magas kockázatú serdülők klinikai vizsgálatából

Hazai, nagy elemszámú klinikai vizsgálatok egyértelműen alátámasztják a kumulatív fejlődési vulnerabilitás modelljének relevanciáját a forenzikusan érintett serdülők körében. Egy tízéves időtartamot átfogó retrospektív elemzésben a zárt gyermek- és ifjúságpszichiátriai ellátásba kerülő, forenzikus érintettséget mutató serdülők körében rendkívül magas arányban fordultak elő externalizáló zavarok, különösen viselkedészavar és szerhasználati zavarok, gyakran többszörös komorbiditás formájában (Sófi, 2026).

E klinikai mintában a diagnosztikus profil nem egyetlen domináns pszichiátriai kórképre utalt, hanem súlyosan terhelt fejlődési pályákra, amelyekben a neurodevelopmentális sérülékenység, a traumaexpozíció és a maladaptív megküzdési stratégiák (különösen a szerhasználat) egymást erősítve jelentek meg. A visszatérő hospitalizációk és az életkorral párhuzamosan rövidülő rehospitalizációs időtartamok arra utalnak, hogy a klinikai instabilitás nem átmeneti krízisjelenség, hanem a fejlődési vulnerabilitás progresszív jellegének indikátora (Popma et al., 2017).

Forenzikus szempontból különösen jelentős, hogy ezek az empirikus mintázatok nem támasztják alá a „stabil, rögzült antiszociális személyiség” korai kialakulásának narratíváját (Corrêa et al., 2024). Ehelyett olyan fejlődési folyamat rajzolódik ki, amelyben a pszichés sérülékenység idővel mélyül, különösen a serdülőkor második felében, amikor a külső kontrollmechanizmusok gyengülése és az autonómia növekedése fokozza a kockázatot.

Elkövetővé válás mint fejlődési folyamat, nem mint karakterológiai adottság

A kumulatív fejlődési vulnerabilitás modellje alapvetően kérdőjelezi meg azokat a forenzikus értelmezéseket, amelyek az elkövetői magatartást elsősorban karakterológiai vagy morális hiányosságok következményeként ragadják meg. A fiatalkorú elkövetők jelentős része esetében az agresszív, impulzív vagy normaszegő viselkedés nem autonóm döntések sorozataként, hanem adaptív válaszként értelmezhető egy hosszan fennálló pszichoszociális terhelésre.

E szemlélet szorosan kapcsolódik a nemzetközi szakirodalomban is ismert „victim–offender overlap” jelenséghez, amely szerint a fiatalkori elkövetők jelentős része korábban maga is sértett, elhanyagolt vagy bántalmazott volt. A trauma nem csupán háttértényező, hanem aktív, transzdiagnosztikus mechanizmus, amely az érzelmszabályozás, az impulzuskontroll és a kockázátészlelés torzulásán keresztül közvetlen forenzikus relevanciával bír (Evans-Chase, 2014; Mercurio et al., 2020; Williams, 2020).

A korábbi hazai forenzikus gyermekpszichiátriai elemzések rámutattak arra, hogy a fiatalkorú elkövetők pszichés állapotának értékelése során a trauma- és fejlődési előzmények figyelmen kívül hagyása nemcsak klinikailag, hanem szakértői szempontból is torzító hatású lehet (Sófi, Törő & Csikós, 2023).

A kumulatív vulnerabilitás figyelmen kívül hagyása ugyanis a felelősség túlzott individualizálásához vezethet, miközben a pszichés működést meghatározó strukturális tényezők rejtve maradnak.

Ennek következtében az elkövetői magatartás karakterológiai értelmezése nemcsak klinikailag leegyszerűsítő, hanem forenzikus szempontból is félrevezető lehet (Monahan, Steinberg & Piquero, 2015; Sófi, Törő & Csikós, 2023).

Forenzikus relevancia: a felelősség új kontextusba helyezése

Fontos hangsúlyozni, hogy a kumulatív fejlődési vulnerabilitás modellje nem a felelősség megszüntetését, hanem annak finomabb szakértői értelmezését teszi lehetővé. A forenzikus gyermekpszichiátria feladata nem az elkövető „felmentése”, hanem annak megítélése, hogy a pszichés működés milyen mértékben volt képes az adott helyzetben a jog által elvárt kontroll-funkciók ellátására.

A fejlődési perspektíva alapján a beszámíthatóság nem tekinthető időtlen, személyhez rögzített attribútumnak. Sokkal inkább olyan dinamikus kapacitás, amelyet a kumulatív fejlődési terhelés aktuális szintje határoz meg. Ez különösen releváns fiatalkorban, amikor a pszichés szabályozórendszerek még formálódóban vannak és érzékenyen reagálnak a környezeti stresszorokra.

A kumulatív vulnerabilitás figyelembevétele így lehetőséget teremt arra, hogy a szakértői vélemények pontosabban tükrözzék a fiatalkorú elkövetők pszichés valóságát, és hozzájáruljanak olyan igazságügyi döntésekhez, amelyek nem csupán represszív, hanem preventív és rehabilitatív szempontokat is érvényesítenek.

Veszélyesség, prognózis és recidíva újraértelmezése

A veszélyesség klasszikus forenzikus értelmezésének korlátai

A forenzikus pszichiátriai gyakorlatban a veszélyesség megítélése hagyományosan szoros kapcsolatban áll a diagnosztikus kategóriákkal, különösen az externalizáló zavarokkal és az antiszociális viselkedésformákkal. A fiatalkorú elkövetők esetében a viselkedészavar, az oppozíciós zavar vagy a szerhasználati zavar gyakran implicit módon a fokozott veszélyesség és a kedvezőtlen prognózis jelzőjeként jelenik meg a szakértői gondolkodásban. E diagnózis-alapú megközelítés korlátait a nemzetközi szakirodalom is hangsúlyozza, különösen fiatalkorú elkövetők esetében, ahol a pszichés működés és a viselkedéses kockázat jelentős időbeli és kontextuális variabilitást mutat (Monahan, Steinberg & Piquero, 2015; Scott, Duell & Steinberg, 2018).

Ez a megközelítés azonban több szempontból is problematikus. Egyrészt a diagnózis önmagában nem képes megbízhatóan előre jelezni a jövőbeni viselkedést, különösen fejlődési korban, ahol a pszichés működés jelentős változékonyságot mutat. Másrészt a kategoriális címkézés könnyen vezethet a veszélyesség túláltalánosításához, amelyben az aktuális állapot és a kontextuális tényezők háttérbe szorulnak.

A fejlődépszichopatológiai megközelítés ezzel szemben arra hívja fel a figyelmet, hogy a veszélyesség nem stabil személyiségvonás, hanem dinamikus állapot, amely az aktuális szabályozási kapacitás, a pszichopatológiai terhelés és a környezeti stresszorok együttes függvénye. Fiatalkorban ez a dinamika különösen hangsúlyos, ami a klasszikus forenzikus kategóriák alkalmazását óvatossá teszi.

Prognózis fiatalkorban: statikus címkék helyett fejlődési pályák

A prognózis megítélése a fiatalkorú elkövetők esetében szintén gyakran statikus logikára épül: a korai externalizáló zavarok és a normaszegő viselkedésformák meglétét sokszor lineáris előjelként értelmezik a későbbi antiszociális pályára nézve. Bár bizonyos hosszú távú vizsgálatok valóban kimutatták a perzisztens

problémás viselkedés kockázatát, a klinikai és empirikus adatok arra is rámutatnak, hogy a fejlődési kimenetek jelentős heterogenitást mutatnak.

Hazai klinikai vizsgálatok szerint a forenzikus érintettséggel kórházi ellátásba kerülő serdülők körében a pszichiátriai instabilitás és az ismételt krízisek gyakran nem egy „rögzült” antiszociális struktúra, hanem egy sérülékeny fejlődési pálya következményei, amely megfelelő intervencióval módosítható (Sófi, 2026). E módosíthatóságra vonatkozó megállapításokat forenzikus mintákon végzett empirikus vizsgálatok is alátámasztják (Tasdemir et al., 2025).

A prognózis tehát nem kizárólag a diagnózisra, hanem a fejlődési kontextus egészére vonatkozik: a támogató környezet, a terápiás hozzáférés és a pszichoszociális stabilitás mind meghatározó tényezők, ami összhangban áll azokkal a longitudinális és kriminológiai elemzésekkel, amelyek a fiatalkori antiszociális viselkedés fejlődési pályáinak jelentős heterogenitását írják le (Monahan, Steinberg & Piquero, 2015; Cavanagh, 2022).

Forenzikus szempontból ez azt jelenti, hogy a szakértői prognózis nem alapozhat pusztán retrospektív adatokra és nem lehet kategóriaalapú. Sokkal inkább egy fejlődési valószínűségeket mérlegelő, óvatos értékelésre van szükség, amely számol a változás és a rehabilitáció lehetőségével is.

A bűnismétlés (recidíva) mint dinamikus kockázati jelenség

A recidíva kérdése a fiatalok elkövetők megítélésében gyakran a veszélyesség „bizonyítékaként” jelenik meg. Ismételt jogsértések vagy intézményi visszakerülések esetén a szakértői és jogalkalmazói gondolkodás hajlamos a viselkedést stabil mintázatként értelmezni. A klinikai adatok azonban árnyaltabb képet mutatnak.

A hazai, forenzikus érintettségű serdülők körében végzett retrospektív vizsgálatok azt jelzik, hogy az ismételt hospitalizációk és krízisek gyakran az életkor előrehaladtával sűrűsödnek, különösen a serdülőkor második felében (Sófi, 2026).

Ez a mintázat nem feltétlenül a „romló erkölcsi kontroll” jele, hanem sokkal inkább az autonómia növekedésével párhuzamosan csökkenő külső kontroll, az intenzívebb szerhasználat és a fokozódó pszichoszociális terhelés következménye.

A recidíva ilyen értelmezése összhangban áll azokkal az empirikus eredményekkel, amelyek szerint a fiatalkori normaszegő viselkedéshez társuló idegrendszeri és pszichés eltérések nem egységesek, és önmagukban nem alkalmasak determinisztikus előrejelzésre (Welner et al., 2022; Wang et al., 2025).

A veszélyesség újraértelmezése a DSM jövőbeli szemléletében

A DSM jövőbeli irányai – a dimenzionális, fejlődési és transzdiagnosztikus megközelítés hangsúlyozásával – szükségszerűen átformálják a veszélyesség

forenzikus értelmezését. Amennyiben a pszichés működés nem statikus állapotként, hanem változó, kontextusfüggő kapacitásként jelenik meg, úgy a veszélyesség sem tekinthető időtlen attribútumnak. A hangsúly a diagnosztikus címkékről az aktuális funkcionális állapotra, a szabályozási kapacitásra és a környezeti feltételekre helyeződik át, ami pontosabb, ugyanakkor nagyobb szakértői felelősséggel járó kockázatértékelést tesz szükségessé. Mindez azt jelenti, hogy a fiatalokorú elkövetők veszélyességének megítélése nem redukálható sem diagnosztikus címkekre, sem izolált biológiai markerekre, hanem komplex, fejlődési és kontextuális értelmezést igényel.

Gyakorlati implikációk az igazságügyi szakértői munkában

A szakértői szerep újrastrukturálása a fejlődési szemlélet mentén

A DSM jövőbeli irányai és a fejlődépszichopatológiai megközelítés térnyerése nem csupán elméleti kérdés, hiszen az közvetlen gyakorlati következményekkel jár az igazságügyi szakértői munkában. A fiatalokorú elkövetők esetében a szakértői feladat nem merülhet ki a diagnosztikus kategóriák rögzítésében és a beszámíthatóság formális minősítésében. Ezzel párhuzamosan szükségessé válik a pszichés működés funkcionális és fejlődési értelmezése, amely a jogalkalmazók számára is értelmezhető módon jelenik meg, összhangban a fejlődési szemléletet érvényesítő igazságpolitikai ajánlásokkal (Monahan, Steinberg & Piquero, 2015; Cavanagh, 2022).

A bírói döntéshozatal szempontjából különösen fontos, hogy a szakértői vélemény világosan elkülönítse egymástól:

- a fennálló pszichiátriai diagnózisokat,
- az aktuális pszichés funkcionálást (önszabályozás, impulzuskontroll, stressztűrés),
- valamint a fejlődési és környezeti tényezők hatását a cselekménykori állapotra.

Ez a strukturált megközelítés elősegíti, hogy a szakértői vélemény ne normatív állásfoglalásként, hanem megalapozott szakmai háttérként szolgáljon a jogi döntéshez.

A beszámíthatóság és veszélyesség „lefordítása” a bírói kérdésfeltevések nyelvére

A bíróbarát szakértői vélemény egyik kulcsa a fogalmi tisztaság. A fejlődési és dimenzionális szemlélet nem jelentheti a jogi kategóriák elmosását, ellenkezőleg:

azok pontosabb értelmezését szolgálja. Ennek érdekében célszerű, hogy a szakértői véleményekben a következő szempontok expliciten megjelenjenek:

- milyen mértékben volt a fiatalok képesek az impulzusai kontrollálására az adott helyzetben;
- milyen stresszorok és kontextuális tényezők befolyásolták a pszichés működését;
- a szabályozási kapacitás sérülése átmeneti vagy tartós jellegűnek tekinthető-e;
- milyen tényezők növelik, illetve csökkentik a jövőbeni kockázatot (Bath et al., 2015; Lee & Kraus, 2016).

E szempontok alkalmazása lehetővé teszi, hogy a veszélyesség és a prognózis ne abszolút kategóriaként, hanem feltételes, időben változó kockázatként jelenjen meg. Ez összhangban áll a hazai klinikai tapasztalatokkal, amelyek szerint a forenzikus érintettségű serdülők pszichés állapota jelentős fluktuációt mutat, különösen a késői serdülőkorban (Sófi, 2026).

Prevenció és intervenció mint igazságügyi relevanciájú szempontok

A fejlődési szemlélet egyik legfontosabb hozadéka, hogy a szakértői munka nem kizárólag retrospektív értékelésre korlátozódik, hanem prospektív orientációval is bír. A kumulatív fejlődési vulnerabilitás felismerése egyben preventív lehetőségeket is kijelöl.

A szakértői véleményekben indokolt jelezni azokat a tényezőket, amelyek megfelelő beavatkozással csökkenthetik a jövőbeni kockázatot, így például, de nem kizárólagosan:

- a pszichiátriai és addiktológiai ellátáshoz való hozzáférés fontosságát,
- a családi és szociális környezet stabilizálásának szükségességét,
- valamint a gyermekvédelmi rendszerrel való együttműködés jelentőségét.

Ez nem a szakértői kompetencia túllépését jelenti, hanem annak tudatosítását, hogy a fiatalok elkövetők esetében az igazságügyi döntéseknek közvetlen hatása van a fejlődési pályára. A korai, célzott intervenciók hiánya hosszú távon nemcsak klinikai, hanem társadalmi kockázatot is hordoz. Nemzetközi adatok szerint a fiatalok felnőtt büntetőeljárásba történő áttérése, valamint a korai, elsősorban represszív jellegű beavatkozások hosszú távon kedvezőtlenebb kimenetekkel társulhatnak (McGowan et al., 2007; Lee & Kraus, 2016).

Következtetések

Paradigmaváltás szükségessége a fiatalok elkövetők megítélésében

A bemutatott fejlődépszichopatológiai és empirikus szempontok egyértelművé teszik, hogy a fiatalok elkövetők beszámíthatóságának, veszélyességének és prognózisának megítélése nem maradhat kizárólag a klasszikus, kategoriális diagnosztikai szemlélet keretei között. A DSM jövőbeli irányai által képviselt dimenzionális és fejlődési megközelítés nem a jogrendszer átalakítását, hanem annak szakmailag megalapozott támogatását szolgálja.

A paradigmaváltás szükségessége különösen hangsúlyos azon populációk esetében, ahol a pszichés működés instabilitása, a traumaexpozió és a neurodevelopmentális sérülékenység halmozottan van jelen. E szemlélet figyelmen kívül hagyása hosszú távon nemcsak szakmai, hanem igazságügyi kockázatot is jelent.

A prevenció, a gyermekvédelem és az igazságügy metszéspontjai

A fiatalok elkövetők megítélése szükségszerűen a gyermekvédelem és az igazságügy határterületén zajlik. A fejlődési szemlélet lehetőséget teremt arra, hogy e két rendszer ne egymást kizáró, hanem egymást kiegészítő módon működjön. A pszichiátriai sérülékenység és a kumulatív fejlődési kockázatok korai felismerése hozzájárulhat a bűnelkövetés megelőzéséhez, illetve a recidíva csökkentéséhez.

Hazai és nemzetközi klinikai- és forenzikus tapasztalatok azt mutatják, hogy a megfelelő időben nyújtott pszichiátriai és pszichoszociális intervenciók hiánya gyakran vezet ismételt krízisekhez és igazságügyi érintettséghez, amelyekhez emelkedett morbiditási és mortalitási kockázat társul (Ruch et al., 2021; Silver, Semenza & Nedelec, 2023; Sófi, Törő & Csikós, 2023). Ennek fényében a prevenció nem pusztán egészségügyi, hanem igazságügyi érdek is.

Tudományos és szakmai felelősség

Végül hangsúlyozni kell a tudományos közösség és az igazságügyi szakértők felelősségét abban, hogy a legfrissebb empirikus ismeretek beépüljenek a mindennapi gyakorlatba. A fejlődési idegtudomány eredményeinek jogi alkalmazása ugyanakkor csak kritikus mérlegeléssel történhet, elkerülve a biológiai determinizmus és a túlzott predikció kockázatát (Maslowsky et al., 2024). A DSM fejlődése önmagában nem garantálja a szemléletváltást, ahhoz szükséges a szakértői gondolkodás folyamatos reflexiója és megújítása.

A fiatalok elkövetők esetében a beszámíthatóság és a veszélyesség értékelése nem csupán egyedi ügyek kimenetelét befolyásolja, hanem hosszú távon

hatással van az érintettek életútjára és a társadalom egészére. A fenti empirikus és igazságpolitikai szempontok együttes mérlegelése alapján a tudományos felelősség ezért abban áll, hogy a jogalkalmazás számára olyan szakértői kezeket biztosítsunk, amelyek egyszerre pontosak, humánusak és a társadalmi biztonság szempontjából is relevánsak.

Felhasznált irodalom

- Bath, E., Pope, K., Ijadi-Maghsoodi, R., & Thomas, C. (2015). Juvenile life without parole: Updates on legislative and judicial trends and on facilitating fair sentencing. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 54(5), 343–347. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2015.02.011>
- Bethlehem, R. A. I., Seidlitz, J., White, S. R., Vogel, J. W., Anderson, K. M., Adamson, C., Adler, S., Alexopoulos, G. S., Anagnostou, E., Areces-Gonzalez, A., Astle, D. E., Auyeung, B., Ayub, M., Ball, G., Baron-Cohen, S., Beare, R., Bedford, S. A., Benegal, V., Beyer, F., ... Alexander-Bloch, A. F. (2022). Brain charts for the human lifespan. *Nature*, 604(7906), 525–533. <https://doi.org/10.1038/s41586-022-04554-y>
- Casey, B. J., Simmons, C., Somerville, L. H., & Baskin-Sommers, A. (2022). Making the sentencing case: Psychological and neuroscientific evidence for expanding the age of youthful offenders. *Annual Review of Criminology*, 5, 321–343. <https://doi.org/10.1146/annurev-criminol-030920-113250>
- Cavanagh, C. (2022). Healthy adolescent development and the juvenile justice system: Challenges and solutions. *Child Development Perspectives*, 16(3), 141–147. <https://doi.org/10.1111/cdep.12461>
- Corrêa, P., Cunha, N. A. C., & Almeida, R. M. M. (2024). Aspectos neuropsicológicos e uso de drogas em adolescentes autores de ato infracional: Uma revisão sistemática [Neuropsychological aspects and drug use in adolescent offenders: A systematic review]. *Cadernos de Psicologia*, 4(2), 1–23. <https://doi.org/10.9788/cp2024.2-05>
- Düinkel, F., Geng, B., Passow, D., & Sakalauskas, G. (2020). Neuroscience findings on brain maturation: Arguments for the exclusive criminal liability of young people. *Kriminologijos Studijos*, 8, 84–106. <https://doi.org/10.15388/crimlithuan.2020.8.4>
- Evans-Chase, M. (2014). Addressing trauma and psychosocial development in juvenile justice-involved youth: A synthesis of the developmental neuroscience, juvenile justice and trauma literature. *Laws*, 3(4), 744–758. <https://doi.org/10.3390/laws3040744>
- Lee, S. J., & Kraus, L. J. (2016). Transfer of juvenile cases to criminal court. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 25(1), 41–47. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2015.08.011>
- Maslowsky, J., Buss, E., & Wray-Lake, L. (2024). The role (and limits) of developmental neuroscience in determining adolescents' autonomy rights: The case for reproductive and voting rights. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 69, 101435. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2024.101435>

- McGowan, A., Hahn, R., Liberman, A., Crosby, A., Fullilove, M., Johnson, R., Moscicki, E., Price, L., Snyder, S., Tuma, F., Lowy, J., Briss, P., Cory, S., & Stone, G. (2007). Effects on violence of laws facilitating the transfer of juveniles to adult court. *American Journal of Preventive Medicine*, 32(4S), S7–S28. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2006.12.003>
- Mercurio, E., García-López, E., Morales-Quintero, L. A., Llamas, N. E., Marinaro, J. Á. & Muñoz, J. M. (2020). Adolescent brain development and progressive legal responsibility in the Latin American context. *Frontiers in Psychology*, 11, Article 627. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00627>
- Monahan, K., Steinberg, L., & Piquero, A. R. (2015). Juvenile justice policy and practice: A developmental perspective. *Crime and Justice*, 44(1), 577–619. <https://doi.org/10.1086/681553>
- Popma, A., Nauta-Jansen, L., & Oldenhof, H. (2017). Developmental aspects of HPA-axis activity and autonomic nervous system activity in relation to juvenile antisocial behaviour. *Psychoneuroendocrinology*, 83, Article 50. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2017.07.375>
- Ruch, D. A., Steelesmith, D. L., Brock, G. & Campo, J. V. (2021). Mortality among youths previously incarcerated in the United States. *JAMA Network Open*, 4(12), e2140352. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2021.40352>
- Schleim, S. (2020). Real neurolaw in the Netherlands: The role of the developing brain in the new adolescent criminal law. *Frontiers in Psychology*, 11, Article 1762. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01762>
- Scott, E. S., Duell, N., & Steinberg, L. (2018). Brain development, social context, and justice policy. *Washington University Journal of Law & Policy*, 57(1), 13–74.
- Silver, I. A., Semenza, D. C., & Nedelec, J. L. (2023). Incarceration of youths in an adult correctional facility and risk of premature death.. *JAMA Network Open*, 6(7), Article e2321805. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2023.21805>
- Sófi, Gy. (2026). High-risk adolescents admitted to acute inpatient psychiatric care: A retrospective clinical analysis of severe externalizing psychopathology and readmission. *Frontiers in Psychiatry*, 17, 1756326. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2026.1756326>
- Sófi Gy., Törő K., & Csikós G. (2023). A pszichológiai és pszichiátriai szakértői tevékenység nehézségei a gyermekek sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmények büntetőeljárásában. *Belügyi Szemle*, 71(7), 1197–1219. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.7.4>
- Tasdemir, I., Boylu, M. E., Dogan, M., & Gurhan, A. S. (2025). Forensic Psychiatric Evaluations of Juvenile Sexual Offenses and Criminal Responsibility Assessments. *Journal of Adolescence*, 97(7), 1710-1721. <https://doi.org/10.1002/jad.12529>
- Wang, Y.-M., Yang, J.-S., Liu, X.-Q., Bie, Q.-W., Xie, Y.-S., Zhang, M., Tao, L.-Y., & Chen, X.-P. (2025). Brain functional changes in juvenile delinquents: A preliminary meta-analysis. *Journal of Psychiatric Research*, 186, 297–304. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2025.04.032>
- Welner, M., DeLisi, M., Knous-Westfall, H. M., Meltzer, C. C., & Seward, J. D. (2022). Homicide and criminal maturity of juvenile offenders: A critical review. *American Journal of Criminal Justice*, 48(5), 1157–1182. <https://doi.org/10.1007/s12103-022-09694-5>

Williams, A. (2020). Early childhood trauma impact on adolescent brain development, decision-making abilities, and delinquent behaviors: Policy implications for juveniles tried in adult court systems. *Juvenile and Family Court Journal*, 71(4), 5–17. <https://doi.org/10.1111/jfcj.12157>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Sófi Gy., Törő K., & Blaskó B. (2026). A jövő DSM-e és a fiatalkorú elkövetők beszámíthatóságának újragondolása – fejlődépszichopatológiai és forenzikus implikációk. *Belügyi Szemle*, 74(9), 2431–2448. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2431-2448>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Sófi Gyula, aki a rendelo@drsofigyula.hu e-mail címen érhető el.